

Examen VMBO-GL en TL
2011

tijdvak 2
dinsdag 21 juni
13.30 - 15.30 uur

economie CSE GL en TL

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 46 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 53 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

MINpunten

Bij de beantwoording van de vragen 1 tot en met 7 moet je soms gebruik maken van informatiebron 1 in de bijlage.

Als Jeroen van de Brugge bij zijn tante Heleen de keuken binnenloopt, ziet hij dat er een stapel zegeltjes op tafel ligt. Het zijn MINpunten. MINpunten zijn koopzegels die je bij de MIN-Markt kunt kopen bij elke euro die je daar besteedt. Jeroen, die zelf vakkenvuller is bij de MIN-Markt, wil wel eens weten wat nou voor de klant precies de winst is met deze manier van sparen.

Gebruik informatiebron 1.

- 1p **1** Bereken de winst voor de klant op de gespaarde MINpunten in procenten. Schrijf je berekening op.
- 1p **2** De actie met de MINpunten kost de MIN-Markt veel geld. Toch heeft de MIN-Markt dit er graag voor over.
→ Geef een reden waarom de MIN-Markt veel geld overheeft voor deze actie.
- 1p **3** Jeroen weet dat de zegeltjes enorm populair zijn bij de klanten. “Het prijsbeleid is een belangrijk onderdeel van de marketingmix voor de MIN-Markt. De MINpunten zijn een ander belangrijk onderdeel van onze marketingmix,” zegt hij. Bij welk ander onderdeel van de marketingmix horen de MINpunten?
A plaatsbeleid
B productbeleid
C promotiebeleid
- Gebruik informatiebron 1.*
- 1p **4** Samen met zijn tante telt Jeroen de zegels die zij de laatste twee maanden bij elkaar gekocht heeft. Het zijn er 738.
“Jeetje tante Heleen, heeft u de laatste tijd soms extra veel boodschappen gedaan?”
“Nee hoor Jeroen, het was gemiddeld net zoveel als anders.”
“Maar tante Heleen, hoeveel boodschappen doet u dan eigenlijk per week?”
→ Hoeveel euro geeft tante Heleen per week gemiddeld uit aan boodschappen bij de MIN-Markt? Schrijf je berekening op.
- Gebruik informatiebron 1.*
- 1p **5** Verklaar in werkelijkheid tante Heleen meer zal hebben uitgegeven bij de MIN-Markt dan je hebt berekend bij de vorige vraag.

- 1p 6 Naast de papieren zegeltjes die klanten kunnen sparen zijn er ook winkels waar je digitaal kunt sparen, met bijvoorbeeld een pasje dat je bij elke aankoop moet laten scannen.
→ Wat is een groot voordeel voor de winkelier van het digitaal sparen?
- 1p 7 Volgens Jeroen zitten er niet alleen maar voordelen aan sparen in de vorm van MINpunten.
“Ik denk dat je beter gewoon bij een bank kunt gaan sparen.”
→ Ben je het met Jeroen eens of oneens. Geef een passend argument voor je mening.
Doe het zo: neem één van de twee zinnen over die past bij jouw mening en vul daarna de zin aan met jouw argument.
- 1 Ik vind ook dat je beter bij een bank kunt sparen, omdat ...
 - 2 Ik vind dat je beter MINpunten kunt sparen, omdat ...

Lekker warm uit je dak!

Bij de beantwoording van de vragen 8 tot en met 12 moet je soms gebruik maken van informatiebron 2 in de bijlage.

Johan en Fianne hebben een eigen huis. Ze willen hun rommelzolder beter gaan benutten. Ze willen er een dakkapel laten plaatsen, zodat Johan er een studeerkamer kan maken. Bovendien willen ze het dak laten isoleren. Voor beide werkzaamheden hebben ze een offerte op laten maken.

De dakkapel kost: (alles exclusief 19% btw)

- 20 uur werkloon à € 35 per uur
- 3 uur huur van een kraan à € 50 per uur
- materiaal € 3.500

Het isoleren kost: (exclusief 6% BTW)

- 46 m² à € 26 per m²

- 2p 8 Hoeveel gaan de aanpassingen aan de zolder totaal kosten inclusief btw? Schrijf je berekening op.
Gebruik informatiebron 2.
- 1p 9 De kosten van de dakkapel betalen Johan en Fianne van hun spaargeld. De kosten van de isolatie wil Johan financieren met het NEON financieringsplan. Fianne is bezig met de administratie. “Die hele verbouwing heeft wel veel gevolgen voor onze uitgaven.”
→ Behoren de uitgaven met betrekking tot de financiering van de isolatie tot de incidentele uitgaven of tot de vaste lasten? Verklaar je antwoord.

Gebruik informatiebron 2.

- 1p **10** Fianne vraagt zich af of ze de kosten van de isolatie ook niet beter van hun spaargeld kunnen betalen. “Welnee,” zegt Johan, “nu krijgen we nog rente op ons spaargeld. En die isolatie wordt voor een deel betaald door de NEON. We betalen namelijk nu maar iets meer per maand dan zonder de isolatie.”
→ Geef aan welk argument Fianne tegen het verhaal van Johan kan inbrengen.
- 1p **11** Johan en Fianne hebben er lang over nagedacht of ze de isolatie nou wel of niet zouden laten uitvoeren. Volgens Johan mag de overheid wel iets doen om het isoleren van huizen aantrekkelijker te maken.
→ Noem een maatregel van de overheid die het isoleren van woningen voor de consument goedkoper kan maken.
- 1p **12** De adviseur van de NEON die bij Johan en Fianne thuis komt heeft niet te klagen over de hoeveelheid isolatieopdrachten die het bedrijf heeft. “We hebben gelukkig een koude winter gehad. Daardoor hebben wij meer werk.”

Hieronder staan enkele economische verschijnselen.

- 1 De uitgaven aan gas zullen stijgen.
- 2 De kosten van isolatie worden sneller terugverdiend.
- 3 Huishoudens verbruiken meer gas.

In welke van de onderstaande regels staan de verschijnselen zo dat ze de gedachtegang van de adviseur goed weergeven?

- A** een koude winter → 1 → 2 → 3 → meer werk voor isolatiebedrijven
- B** een koude winter → 1 → 3 → 2 → meer werk voor isolatiebedrijven
- C** een koude winter → 2 → 1 → 3 → meer werk voor isolatiebedrijven
- D** een koude winter → 2 → 3 → 1 → meer werk voor isolatiebedrijven
- E** een koude winter → 3 → 1 → 2 → meer werk voor isolatiebedrijven
- F** een koude winter → 3 → 2 → 1 → meer werk voor isolatiebedrijven

Afdragen maar!

Bij de beantwoording van de vragen 13 tot en met 17 hoef je géén gebruik te maken van de informatiebronnen in de bijlage.

DEN HAAG (ANP) - Nederlanders moeten na 2010 mogelijk nog jarenlang rekening houden met verlies aan koopkracht. Dat sombere beeld schetste de Macro Economische Verkenning van najaar 2009.

- 2p **13** Anne werkt bij een bibliotheek als afdelingsmanager. Zij verdient bij een fulltime werkweek bruto € 2.300. Netto houdt Anne hier € 1.626,79 van over. Anne wil graag weten hoeveel verschil er tussen haar brutoloon en haar nettoloon zit.
→ Bereken hoeveel procent van haar brutoloon wordt ingehouden. Schrijf je berekening op. Rond je antwoord af op 1 decimaal.
- 1p **14** Waaruit bestaat het verschil tussen het bruto- en nettoloon?
A bedrijfskosten en bijdrage personeelsvereniging
B loonbelasting en loonkosten
C loonbelasting en premies
D werkgeverslasten en premies
- 1p **15** Anne merkt dat haar nettoloon in 2010 gelijk blijft in vergelijking met 2009. Toch daalt haar koopkracht.
→ Leg uit hoe de koopkracht van Anne kan dalen als haar nettoloon gelijk blijft.
- 1p **16** Het brutoloon van de moeder van Anne is precies drie keer zo hoog als dat van Anne. Toch is de koopkracht van Anne's moeder minder dan drie keer zo hoog.
→ Leg uit hoe de koopkracht van Anne's moeder minder dan drie keer zo hoog kan zijn dan de koopkracht van Anne.
- 1p **17** De overheid zorgt voor een herverdeling van inkomens.
→ Leg uit op welke manier de overheid de inkomens herverdeelt.
Doe het zo: Neem de getallen 1, 2 en 3 over op je antwoordblad. Vul bij de getallen de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

De overheid herverdeelt de inkomens door de hogere inkomens ... (1) ... (meer belasting te laten betalen / meer subsidies te geven) en de lagere inkomens ...(2)... (meer belasting te laten betalen / meer subsidies te geven). De lagere inkomens gaan er zo in verhouding op ...(3) ... (vooruit / achteruit).

Boze boeren!

Bij de beantwoording van de vragen 18 tot en met 23 moet je soms gebruik maken van de informatiebronnen 3 en 4 in de bijlage.

Uit de krant:

Brussel, september 2009.

Voor de zesde keer deze maand demonstreren boze boeren in Brussel bij het gebouw van de Europese Unie (EU). De boeren zijn boos, omdat zij vinden dat er te weinig geld verdiend wordt met de productie van melk. De oorzaak van de boosheid moet gezocht worden in het melkquotum, een productielimiet. Dat betekent dat elke boer een maximum hoeveelheid melk mag leveren. Dit quotum zal de komende jaren steeds verder worden vergroot en wordt in 2015 helemaal afgeschaft.

- 2p **18** In 2008 waren er in Nederland 1.466.000 koeien die samen 11.294.572.000 liter melk produceerden. Een boer ontving in 2008 gemiddeld € 0,35 per liter.
→ Hoe groot is de gemiddelde opbrengst in euro's van de melk per koe in 2008? Schrijf je berekening op.
- 2p **19** De melkprijs bij de boer kent een regelmatig patroon van pieken en dalen. In de herfst / winter stijgt de prijs om in de lente / zomer weer te gaan dalen.
→ Geef een verklaring voor dit stijgen en dalen van de prijs bij de boer.
Gebruik in je antwoord de woorden: *vraag* en *aanbod*.
- Gebruik informatiebron 3 en 4.*
- 1p **20** De producentenprijs was in de periode 2002 tot en met 2006 redelijk stabiel. De prijs bij de boer varieerde in deze periode.
→ In welk jaargetijde is de winst van de producent het hoogst: in de lente / zomer of in de herfst / winter? Verklaar je antwoord.
- 1p **21** De melkveeboeren hebben vaak veel geld moeten investeren in hun bedrijf. De kosten per liter melk bedragen gemiddeld 37 cent per liter. De prijs die de boeren ontvangen voor de melk is voor hen vaak niet kostendekkend. Een uitbreiding van het aantal koeien kan op den duur kostendekkend werken. Waarom kan er wel kostendekkend worden geproduceerd als een boer meer koeien heeft?
- A** De variabele kosten worden over meer liters melk verdeeld.
 - B** De variabele kosten worden over minder liters melk verdeeld.
 - C** De vaste kosten worden over meer liters melk verdeeld.
 - D** De vaste kosten worden over minder liters melk verdeeld.

Gebruik informatiebron 3.

- 2p **22** In oktober 2009 bedraagt de melkprijs in de supermarkt € 0,68 per liter, terwijl de boer maar € 0,21 per liter krijgt.
→ Geef twee argumenten waarom je niet kan stellen dat de supermarkt 47 cent nettowinst maakt op een liter melk. Je moet 1 argument uit de bron halen en 1 argument zelf bedenken.
- 1p **23** Veel economen vinden dat de overheid zich niet moet bemoeien met de melkprijzen. De meeste boeren willen subsidie van de Europese Unie op hun melk.
→ Met wie ben jij het eens? Met de economen of met de boeren? Geef een argument voor je mening.

Gulle gevers of fiscale slimmeriken?

Bij de beantwoording van de vragen 24 tot en met 28 moet je soms gebruikmaken van informatiebron 5 in de bijlage.

Bij de aangifte inkomstenbelasting zijn onder andere de aftrekposten van belang. Eén van de aftrekposten is de aftrek van giften.
Op de site van de belastingdienst staat het volgende:

Giften

Geeft u wel eens geld of goederen aan een goed doel of een kerkelijke of maatschappelijke instelling? Dan doet u een gift.

Er zijn twee soorten giften:

- gewone giften
- periodieke giften

- 1p **24** Noem, naast de aftrek van giften, nog twee andere aftrekposten.
A eigenwoningforfait en reiskosten
B hypotheekrente en de algemene heffingskorting
C reiskosten en studiekosten
D studiekosten en de algemene heffingskorting
- 1p **25** Hoe beïnvloedt de aftrek van giften het te betalen bedrag aan belasting?
A De aftrek van giften verlaagt het belastbaar inkomen, waardoor minder belasting in box 1 hoeft te worden betaald.
B De aftrek van giften verlaagt het bruto-inkomen.
C De aftrek van giften verlaagt het vermogen, waardoor minder belasting in box 3 hoeft te worden betaald.
D De aftrek van giften wordt in mindering gebracht op het totaal te betalen belastingbedrag.

Gebruik informatiebron 5.

- 2p **26** Cas en Pam bespreken hoeveel ze allebei aan giften weggeven per jaar. Cas zegt dat hij maar liefst € 1.200 per jaar als gewone giften overmaakt naar diverse instellingen.
Het drempelinkomen van Cas is € 44.900.
→ Bereken het bedrag aan giften dat Cas kan aftrekken van zijn inkomen.
Schrijf je berekening op.

Pam komt elk jaar 'maar' tot één periodieke gift.
"Maar", zegt Pam, "dan doe ik het wel slimmer. Ik heb niet te maken met de drempel en kan 100% aftrekken. Jij kunt lang niet alles aftrekken."
Cas ziet echter nog wel een belangrijk punt. "Jij hebt een akte van de notaris nodig. Zo'n akte is vast ook erg duur."

Gebruik informatiebron 5.

- 1p **27** "Nee hoor", zegt Pam, "die akte wordt betaald door de instelling waaraan ik de gift doe."
→ Geef een argument waarom de instelling de kosten van de akte voor haar rekening neemt.
- 1p **28** Mats, die het hele gesprek van Cas en Pam heeft beluisterd, mengt zich nu ook in het gesprek. "Ik geef ook best een aardig bedrag weg per jaar, zoveel als ik maar kan missen, maar ik gebruik het nooit als aftrekpost. Ik geef namelijk uit een sociaal motief en niet voor de aftrek."
"Dat kan best zijn", zegt Cas. "Maar daar benadeel je de organisaties aan wie je geeft wel mee. Als je het wel zou aftrekken zou je de goede doelen meer kunnen geven en toch niet meer geld kwijt zijn!"
→ Geef een argument voor de redenering van Cas.

Jeroen wil hulp van de EU

Bij de beantwoording van de vragen 29 tot en met 35 moet je soms gebruik maken van informatiebron 6 in de bijlage.

Jeroen runt een boerenbedrijf in Nederland. Hij exporteert kaas. Veel van zijn kaas gaat naar Amerika. De laatste tijd bleef de verkoop redelijk stabiel. Jeroen handelt regelmatig met landen die een andere munteenheid hebben, waardoor hij veel met wisselkoersen te maken heeft. Het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) is voor hem dan ook heel belangrijk.

- 1p 29 De ECB heeft als belangrijkste doelstelling het streven naar stabiele prijzen (maximaal 2% inflatie).
Wat is een andere taak van de ECB in Europa?
- A Bij de ECB kun je binnen Europa geld pinnen.
 - B Bij de ECB kunnen producenten geld lenen.
 - C De ECB regelt de uitgifte van bankbiljetten binnen Europa.
 - D De ECB zorgt voor kredietverlening aan consumenten.
- 1p 30 Waarom is prijsstabiliteit zo belangrijk voor de consumenten binnen de Europese Unie (EU)?
- A Een hoge inflatie leidt tot hoge besparingen.
 - B Een hoge inflatie leidt tot hoge investeringen.
 - C Een hoge inflatie leidt tot koopkrachtverlies.
 - D Een hoge inflatie leidt tot loonverlies.

Jeroen leest in de krant:

Euro stijgt tot boven de 1,50 dollar

De euro is woensdagmiddag voor het eerst sinds augustus vorig jaar door de grens van 1,50 dollar gebroken, om daarna weer iets terug te zakken tot 1,4990 dollar.

De koersstijging van de Europese munt ten opzichte van de dollar wordt veroorzaakt door zorgen over de Amerikaanse economie. Valutahandelaren verwachten dat de Amerikaanse centrale bank de rente voorlopig erg laag zal houden om de economie te stimuleren.

- 1p 31 De kaas die Jeroen exporteert naar Amerika wordt betaald in euro's.
→ Is de stijging van de koers van de euro ten opzichte van de dollar voordelig of nadelig voor de kaasverkoop van Jeroen in Amerika? Verklaar je antwoord.

- 1p **32** In het artikel boven vraag 31 staat dat de Amerikaanse centrale bank de rente voorlopig erg laag zal houden om de economie te stimuleren.
→ Verklaar hoe een lage rente de economie kan stimuleren.
- Gebruik informatiebron 6.*
- 2p **33** Jeroen bekijkt de exportgegevens van Nederlandse kaas.
Hij berekent de prijs van een kilo kaas in 2007: € 3,48
→ Bereken hoeveel de prijs van een kilo kaas in euro's in 2008 is veranderd ten opzichte van 2007. Schrijf je berekening op.
- 1p **34** Wanneer de prijs van de kaas binnen de EU hoger is dan de prijs op de wereldmarkt, kan de EU beslissen om kaas te subsidiëren. Het subsidiëren van een product heeft vooral voordelen voor de producent van dit product.
Wie heeft op de markt een **nadeel** van deze maatregel?
A consumenten buiten de EU
B producenten binnen de EU
C producenten buiten de EU
- 1p **35** Jeroen is in ieder geval erg gelukkig dat de EU een handelsblok vormt tegenover andere delen van de wereld.
→ Leg uit waarom de EU bereid is om de boeren in de EU financieel te blijven steunen, terwijl er voldoende producten verkrijgbaar zijn op de wereldmarkt.

Karin en Rainier krijgen een kind

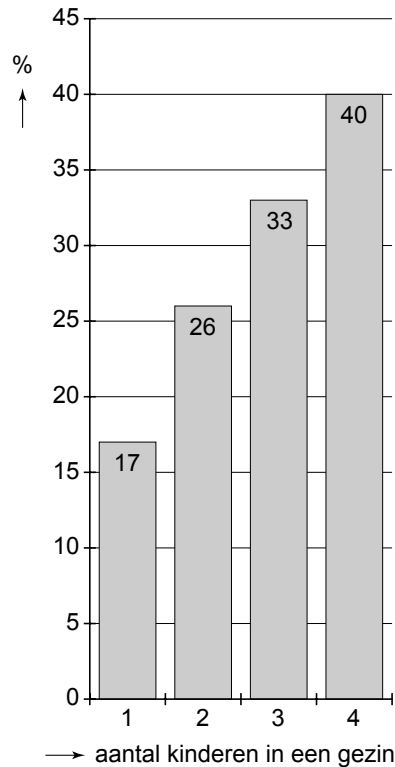
Bij de beantwoording van de vragen 36 tot en met 41 moet je soms gebruik maken van informatiebron 7 in de bijlage.

Karin is zwanger van haar eerste kind. De aanstaande ouders verheugen zich enorm op de komst van de baby. Samen bespreken ze de veranderingen die hen te wachten staan. Zo komt ook de financiële kant aan bod. Want kinderen kosten nu eenmaal geld. Karin maakt zich niet zo'n zorgen. Als je een kind krijgt, krijg je kinderbijslag. Hiervan kun je behoorlijk wat kosten betalen, volgens Karin.

- Gebruik informatiebron 7.*
- 1p **36** Karin bekijkt op de site van de Sociale Verzekeringsbank de tabellen van de kinderbijslag.
→ Bereken hoeveel kinderbijslag er voor dit eerste kind ontvangen zal worden tot het kind zes jaar wordt. Ga er van uit dat de bedragen niet veranderen. Schrijf je berekening op.

- 1p **37** Rainier wijst Karin er op dat de kinderbijslag lang niet genoeg zal zijn om alle kosten te betalen.
Het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) heeft berekend hoeveel kinderen gemiddeld kosten in procenten van het gemiddeld besteedbaar inkomen van een gezin. Dit staat weergegeven in onderstaande grafiek.

Kosten kinderen in % van het besteedbaar inkomen

Rainier zegt: “De kosten per kind in procenten van het besteedbaar inkomen dalen als er meer kinderen zijn in een gezin.”

→ Laat door middel van een berekening zien dat deze bewering van Rainier klopt.

- 1p **38** Karin en Rainier hebben beiden een volledige baan. Als het kind geboren is zullen zij beiden één dag per week minder gaan werken. De overige drie dagen zal het kind naar de kinderopvang gaan. Als ze straks beiden één dag in de week thuis zijn, verwachten ze dat de vaste lasten zullen stijgen.
→ Geef, naast de kosten van de kinderopvang, een mogelijke verklaring voor de stijging van de vaste lasten als beide ouders minder gaan werken.

Karin en Rainier gaan nu alvast een aantal zaken regelen. De kinderopvang moet geregeld zijn en ze willen geld opzij zetten, zodat er straks geld beschikbaar is als hun kind wil gaan studeren.

- 1p **39** Karin en Rainier openen een spaarrekening bij de ABC-Bank. Karin stelt voor om hierop elke maand € 100 te sparen. Rainier wil aan het begin van elk jaar € 1.200 overmaken naar deze spaarrekening. Volgens Rainier levert dat uiteindelijk meer geld op na een jaar. Karin is het niet met hem eens.
→ Wie heeft er gelijk? Leg je antwoord uit.

Ook de kinderopvang is geregeld. Daar zijn hoge kosten aan verbonden. Via de website van de belastingdienst hebben ze gelezen dat ze in aanmerking komen voor een kinderopvangtoeslag. Dat wil zeggen dat ze een deel van de kosten terugkrijgen via de belastingdienst. De toeslag is grotendeels afhankelijk van het inkomen. Hoe hoger het inkomen, hoe minder toeslag. Dit is bij kinderbijslag niet het geval.

- 1p **40** Tineke, de vriendin van Karin zegt: “Belachelijk dat ze die kinderopvangtoeslag afhankelijk maken van het inkomen”. “Dat ben ik niet met je eens”, zegt Karin, “ik vind het juist goed dat de overheid dat doet”.
→ Met wie ben jij het eens, met Tineke of met Karin? Geef een verklaring voor je mening.
- 1p **41** Als je alles op een rijtje zet, dan blijkt dat het krijgen van kinderen een hoop financiële gevolgen met zich meebrengt. De kosten worden hoger, terwijl het inkomen vaak daalt. Karin vindt dat het inkomenspatroon tijdens je carrière anders zou moeten lopen. Op het moment dat je hoge kosten hebt, bijvoorbeeld als je kinderen thuis wonen, zou je meer moeten verdienen en zodra ze het huis uitgaan, kun je met minder inkomen rondkomen. Rainier denkt dat werkgevers hier geen voorstander van zullen zijn.
→ Geef een argument voor de mening van Rainier.

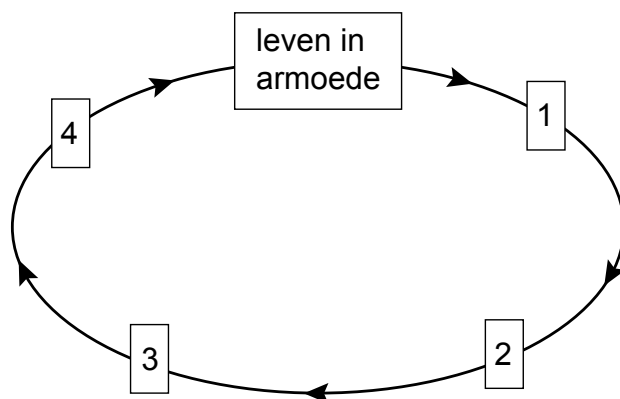
Chocolade

Bij de beantwoording van de vragen 42 tot en met 46 hoef je géén gebruik te maken van informatiebronnen in de bijlage.

Meswin is een arme boer in Afrika. Op het stukje land dat hij bezit, verbouwt hij cacao. Om een klein inkomen bij elkaar te krijgen, moet zijn hele gezin, de kinderen dus ook, meewerken op het land. Op die manier verdienen ze net voldoende om één keer per dag een maaltijd voor het gezin te hebben. Er is absoluut geen geld om de kinderen naar school te laten gaan.

- 1p **42** Omdat de familie geen geld heeft, kunnen ze niet investeren in technische hulpmiddelen. Daardoor kunnen ze dus ook niet hun productiviteit en daarmee hun inkomen verhogen: de armoede wordt van generatie op generatie doorgegeven. Dit wordt een vicieuze cirkel genoemd. Hieronder staat ook een vicieuze cirkel.
→ Zet de verschijnselen op de juiste plek.
Kies uit:
gebrekkige scholing
laag inkomen
laag kennisniveau
laag geschoold werk

Doe het zo: schrijf de cijfers op je antwoordblad en zet de juiste verschijnselen erachter.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

- 1p **43** Meswin levert zijn cacao aan een grote multinational die de cacao van alle kleine boeren opkoopt en doorverkoopt op de wereldmarkt. De multinational maakt veel winst. De prijs die Meswin ontvangt van de multinational is net voldoende om zijn gezin in leven te houden.
Als de multinational de prijs die hij betaalt aan Meswin zou verlagen, om zelf nog meer winst te maken, heeft de multinational een probleem. Dit zou namelijk ongunstig kunnen uitpakken voor de leveringen van Meswin aan de multinational.
→ Leg uit waarom het verlagen van de prijs die Meswin ontvangt, voor de multinational ongunstig zou kunnen zijn.

In Nederland zijn diverse organisaties actief die zich bezig houden met eerlijke internationale handel. Fairtrade is een voorbeeld van een dergelijke organisatie. Deze organisatie betaalt de cacaoboeren een eerlijke prijs voor hun producten. Omdat de regering van zijn eigen land hieraan medewerking verleent, krijgt Meswin de kans zich aan te sluiten bij de handelscoöperatie van Fairtrade en kan hij voortaan hieraan zijn cacao leveren.

- 1p **44** In de volksmond wordt de cacao en chocolade die verhandeld wordt via de multinational 'oneerlijk' genoemd en de cacao en chocolade die via Fairtrade verhandeld wordt 'eerlijk'. De Europese Unie (EU) is tevreden met het bestaan van organisaties als Fairtrade. Het is voor de EU niet mogelijk om de invoer van 'oneerlijke' cacao en chocolade te verbieden.
→ Noem één maatregel die de EU wél zou kunnen nemen ter stimulering van 'eerlijke' cacao en chocolade in de EU.
- 1p **45** Sommige mensen stellen dat de werkwijze van Fairtrade niet goed is, omdat de cacaoboeren niet zelfstandig worden, maar nog steeds afhankelijk zijn, nu echter van Fairtrade. Eigenlijk is er dus niet zo veel veranderd, zeggen ze.
→ Geef een tegenargument voor deze mening.
- 1p **46** De prijs van een reep 'eerlijke' chocolade is hoger dan van een 'oneerlijke' reep. Vandaar dat supermarkten nog niet veel 'eerlijke' repen in de schappen hebben liggen. Volgens een woordvoerder van Fairtrade moeten consumenten zorgen dat dit verandert. "De consumenten hebben deze macht," aldus de woordvoerder.
→ Verklaar hoe de consument ervoor kan zorgen dat de supermarkten de 'oneerlijke' chocolade gaan vervangen door 'eerlijke' chocolade.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.